

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI DERGİSİ

DİNÎ, AHLÂKÎ, EDEBÎ, MESLEKÎ AYLİK DERGİ

2. Cilt

Mayıs 1963

5. Sayı

İSLÂMDA İMAN VE ESASLARI

— VII —

Dr. Ali Arslan AYDIN

Allâhu Teâlâ'nın mukaddes sıfatları:

Geçen yazımızda, İslâm'da iman esaslarının ilk ve en mühim şartının Al-lâh'a iman olduğunu, Allâh'a imânın ise; yalnız Cenâb-ı Hakk'ın mücerret Zât-ı İlâhîsine inanmakla olmayıp, aynı zamanda o Yüce Varlığın Zâtı hakkında vâcip olan «Kemal sıfatlarıyla», Yüce Zâtının vasfedilmesi mümteni' (muhal) olan «Noksan sıfatları» ve Zât-ı Bârîsi hakkında inanılması câiz olan sıfatları *icmalî* veya *tafsîlî* olarak bilmek ve onlara inanmakla olur, demiş, icmâlî imânın nasıl olacağını, «Sıfatullah» bahsinin önemini, bu konuda düşülen ihtilâfı, insan aklının Zât ve Sıfât-ı Bârî'nin hakikatını idraktan âciz olduğunu, «Allah» has isminin özelliğini ve «Rububiyet sıfatları» adı verilen Rab, Rahman, Rahîm ve Mâlik isimlerinin hususiyetlerini kısaca izah etmiştik.

Bu yazımızda ise okuyucularımıza, Cenâb-ı Hakk'ın yüce zâtı hakkında vâcip olan Kemal sıfatlarından ilk üçünü sırasıyla izah edeceğiz.

1 — *Vücûd:*

Bu sıfat, Cenâb-ı Hakk'ın vâir olduğunu, varlığını gerektiren «vücut» ile muttasıf bulunduğunu ifade eder. Allâhu Teâlâ'nın varlığı, diğer varlıklar gibi başkasından, başka bir varlık vasıtasıyla olmayıp, vücudu zâtının muktezası, zâtının icabıdır. Yâni vücudu, zâtı ile kaaimdir. Zâtına vaciptir. Vücudu, zâtının icabı olduğu içindir ki, Allâhu Teâlâ'ya; «Vâcibü'l-vücûd» denmiştir. Bu sebeple bazı kelâm âlimleri vücut sıfatına, «Sıfatı Nefsiyye» adını vermişlerdir.

Çünkü bunlara göre vücut; hariçte Zât-ı Bârî'nin aynı olup, zâtına zâit olan, zâtından başka bir şey değildir. Bu fikir Ebu'l-Hasen el-Eş'arî, Ebu'l-Hüseyn el-Basrî ile ilâhiyateci filozofların mezheplerini temsil eder.

Diğer kelâm âlimleri ise: «Cenâb-ı Hakk'ın vücudu; Zâtının aynı olmayıp, Zâtı üzerine zâit bir sıfattır, Zât-ı Bârî bizzat sâbittir, vücudu ise, bütün sıfatların aslı olan zâtî bir sıfattır.» derler.

Bu iki görüşü de te'yîd eden müteaddit deliller varsa da (1), bu konuda en isabetli gördüğümüz rey, «Selefiyye» mezhebini temsil eden fikirdir. Bu fikre göre, Cenâb-ı Hakk'ın gerek vücudu ve gerekse sıfatları, tefekkür ve idrakte Zât-ı Bârî'sine tâbîdir. Yâni; nasıl ki, Hak Teâlâ'nın zâtını idrak etmek ve hakikatini bilmek, anlayıp kavramak aklen mümkün değildir, mukaddes sıfatlarının da hakikatini anlamak, Zât-ı Bârî'sinin aynı mı, yoksa O'ndan ayrı, O'na, zâit bir şey mi, olduğu hususunu anlayıp, kavrayabilmek de aklen mümkün değildir (2).

Cenâb-ı Hakk'ın vücudu, hakikatte ister zâtının aynı, isterse gayri olsun, her mükellefe vâcib olan husus; Hak Teâlâ'nın var olduğuna inanmaktır. O halde her şeyden önce, Allâhu Teâlâ'nın varlığını aklî delillerle isbat etmek gerekir. İşte bunun içindir ki, daha önceki yazılarımızda bu hususu isbat eden çeşitli delilleri serdetmiş bulunuyoruz.

Vücudun zıddı olan adem, yâni varlığın zıddı olan yokluk, Allâhu Teâlâ hakkında mümteni'dir. Yokluk, Zât-ı Bârî için muhal olan noksan sıfatların birincisidir. Çünkü, vücudu zâtının icabı ve ona nisbeti aklen vâcib olan bir varlık için yokluk, ne geçmişte, ne de gelecekte tasavvur olunamaz.

2 — Kıdem:

Allâhu Teâlâ kıdem sıfatı ile muttasıftır. Yâni kadîmdir, ezelîdir. Çünkü vücudu, Zâtının iktizası olup, sonradan var olmuş değildir. O halde kıdem; varlığını yokluk sebkât etmemek demektir. Yâni kıdem, vücut üzerine geçmiş bir ademi selbetmek, nefyettir. Geçmişe doğru ne kadar gidilirse gidilsin Cenâb-ı Hakk'ın vâcib olmadığı bir ân, bir zaman tasavvur olunamaz. Bu bakımdan kıdem, Vücûd-ı Bârî'nin ezelî olması, yâni vücudunun bir başlangıcı bulunmaması demektir. Kıdem sıfatına, Cenâb-ı Hakk'dan, Zâtına lâıyk olmayan geçmişteki yokluğu selbettiği için ve mefhumunda selb mânası bulunduğu için «Sıfat-ı Selbiyye» denmiştir.

Bu sıfat, hariçte mevcut olan bir sıfat değildir. Bu bakımdan «itibarî» sayılmıştır.

Allâhu Teâlâ'nın vücudu, Zâtının muktezası, yâni; Zâtına vâcib olduğundan, vücudunun kadîm ve ezelî olması, Vâcib Teâlâ'ya mahsus olan hükümler-dendir. Çünkü:

a) Eğer Hak Teâlâ kadîm ve ezelî olmasaydı, hâdis, yâni sonradan var olmuş olurdu. Hâdis, varlığını yokluk sebkât etmiş olan, yâni, yok iken sonradan var olan demektir. Bu sebeple her hâdis, kendisini icad eden bir muhdis, bir mücide muhtaçtır. Aksi halde, yok olan bir şeyin vücudunu ademine tercih eden bir müreccih olmadan meydana gelmesi gerekirdi ki, bu husus mütefekkirler nazarında bâtıldır. O halde; Vâcib Teâlâ kadîm olmasaydı, var olmak için kendinden başka bir mucide muhtaç olurdu. Halbuki Vâcib, vücudu zâtının muktezası olan demektir. Bu hale göre vâcib olduğu farzedilen zâtın vâcib olmaması

(1) Bak: Şerhi Mevâkif: C. 1, Sa. 256, İstanbul, 1311.

(2) Bak: Abdurrahman El-Cezîrî: Tavdihü'l-Akâid, Sa. 46, Kâhire, 1945.

gerekirdi ki, bu netice muhal olan bir tenâkuzdur. Öyle ise, Hak Teâlâ hâdis olmayıp, kadîmdir.

b) Sonra, Hak Teâlâ kadîm olmayıp, hâdis olsaydı, bir muhdise muhtaç olurdu. O muhdis, yâni mûcid eğer kadîm ise, işte, Vâcibü'l-vücûd bu kadîm olan zât olmuş olur. Fakat o mucidin de, hâdis olduğu farzedilirse bu hâdisin de başka bir mûcide muhtaç olması gerekir. Mûcitlerin hep hâdis olması ihtimâli bâtil olan teselsülü (nihâyetsiz bir mûcitler silsilesini) gerektirdiğinden, her şeyin ilk müessiri ve mûcidi olan Hak Teâlâ'nın kadîm olması, yâni vücûdu zâtının muktezası bulunması ve her şeyin O'na istinad etmesi zarûrîdir.

Şunu da ifade edelim ki; muhdise yani mûcide, ancak hâdis olan, yâni vücûdu yokken, sonradan var olan şey, muhtaçdır. Vücudu kadîm, yâni zâtının muktezası olan varlık ise, hâdis olan varlık gibi başka bir mûcide muhtaç değildir. Öyle olsaydı O'na, Vâcibü'l-vücûd denmeyip, Mümkinî'l-vücûd denirdi. Halbuki hâdis olan, bu âlem yokken, kendiliğinden var olamayacağı için, vücudu zâtına vâcib olan, yâni varlığının evveli olmayan bir mûcide ihtiyaç vardır. O halde o Mûcidin, yâni Allûhu Teâlâ'nın, kadîm olması, kıdem sıfatı ile muttasıf bulunması zarûrîdir.

Kıdem sıfatının zıddı «hudûs» dur. Kıdem Hak Teâlâ'nın zâtı hakkında vâcib olduğundan, zıddı olan hudûs, Cenâb-ı Hak için mümteni', yâni aklen muhaldir.

3 — Bakaa:

Bakaa; Hak Teâlâ'nın ebedî olması, yani; varlığının sonu olmaması, daima var olması demektir. Allâhu Teâlâ Vâcibü'l-vücûd olduğundan, vücudu, Zâtının muktezasıdır. Bu sebeple O, hem kadîm ve ezeli, hem de bâkî ve ebedîdir. Çünkü kıdemi sabit olan bir varlığın bakâsı vâcib olur. Yâni ademi (yokluğu) mümteni'dir, muhaldir.

Bakaa, varlığa lâhik olan ademi selbetmek mânâsını ifade ettiğinden, itibarî olan Sıfât-ı Selbiyyedendir.

Allâhu Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'de: (3)

وهو الاول والآخر

«O, evvel ve âhirdir.», (4) (كل من عليها فان ويبقى وجه ربك ذو الجلال والاكرام)

«Kâinattaki her şey fânî (yok olucu) dur. —Yalnız— Celâl ve ikram sahibi olan Rabb'in (Zâtı) bâkidir (ebedîdir).» buyuruyor. Çünkü vücudu, Zâtının muktezasıdır. Zâtın muktezası olan şey ise, o zâttan hiçbir zaman ayrılmaz.

Zîrâ; önce vücudunu iktizâ eden zât, sonradan ademini iktizâ etmez. Vâcib Teâlâ'nın vücudunu haricî bir kuvvet de yok edemez. Çünkü Kadîm'den haricî olan kuvvet mutlaka hâdis olan bir kuvvettir. Hâdis olan kuvvet ise, Kadîm olan Zâtın vücudunu ifnâ edemez. Zîrâ Vâcibü'l-vücûd olan Hak Teâlâ, kudret sahibi olup, bütün kemal sıfatlarıyla muttasıftır. Noksanlık sayılan «âcizlikten» münezzehtir. Bu bakımdan O'nu ifnâ edecek bir kuvvet tasavvur edilemez. Bu suretle de O'nun, bakaa sıfatı ile muttasıf olduğu sâbit olur.

Bakaa'nın zıddı, «fenâ», yâni «bir sonu olmak» tır. Bu ise Hak Teâlâ hakkında muhaldir.

(Devamı var)